

sundhedsvæsen og folkeskole såvel som i forhold til amtsrepartitionsfonden. Der er ansatser, men mere bliver det ikke til. Det ville også have været ønskeligt med en kobling til, hvorledes konkrete socialsager, vejsager m.m. faktisk blev behandlet i udvalgte kommuner. Et spædestik dybere ville have styrket den i øvrigt klare lokalhistoriske profil.

Konklusion er, at jeg hellere havde set to bind i stedet for dette ene monstrøse værk på godt 500 sider. Mens de første to tredjedele af værket er eminente, kunne den sidste tredjedel udmærket have været udskilt og efter supplerende studier have udgjort et selvstændigt værk.

Peter Fransen

NORDEN

Michael Müller-Wille (Hrsg.): *Rom und Byzans im Norden. Mission und Glaubenswechsel im Ostseeraum während des 8.-14. Jahrhunderts.* Band I-II. (Franz Steiner Verlag, 1997-98). 833 s., 178 DM.

Skandinavernes overgang til kristendommen har gennem de seneste år vundet fornyet interesse blandt en række forskere fra vidt forskellige fagtraditioner. Således har arkæologer, kunsthistorikere, historikere, teologer og religionshistorikere m.fl. på forskellige vis samarbejdet om at kaste nyt lys over en væsentlig brydningstid i den fælles fortid. Flere nordiske forskningsprojekter omkring religionsskiftet er blevet etableret og har allerede resulteret i nye publikationer. Også i et større geografisk område har man blandt forskere kunnet samle sig omkring dette tema og således forsøgt at belyse ikke bare Skandinaviens, men hele Østersøregionens overgang til kristendommen – skønt den naturligvis strakte sig over ganske mange århundreder.

Nærværende to bind udgivet af arkæologen Michael Müller-Wille er resultatet af et sådan forsøg på at samle undersøgelser fra hele dette store område i en fælles publikation til belysning

af skandinavernes, balternes, russernes, polakkernes, slavernes og tyskerne antagelse af kristentroen fra det 8. til det 14. århundrede. Ydermere har det været udgiverens hensigt at undersøge, hvorvidt denne kristning af Østersøregionen fandt sted fra øst eller vest – dvs. med baggrund i en græsk-ortodoks eller en romersk-katolsk kirketradition.

I alt har 39 bidragsydere leveret artikler til de to bind, hvori de ud fra hvert sit materiale og med udgangspunkt i hver sit særlige geografiske område beskriver religionsskiftet, som det tegner sig i de relevante områder. Og netop vægtlægningen på de forskellige geografiske områder er iøjnefaldende, idet de to bind er snævert geografisk bygget op – ja næsten nationalstatsligt. Efter nogle få indledende og bredt anlagte artikler fortsættes der med artikler omkring enkelte landområder stort set svarende til de moderne nationalstater: først Nordtyskland, så Danmark, Sverige og Finland – alle i første bind. Dernæst følger i andet bind Estland, Letland, Litauen, Polen og Rusland, foruden de pommerke og vendiske områder. Man kan naturligvis altid diskutere, hvorledes en udgivelse bør struktureres og sættes sammen. I nærværende publikation kan meget således tale for en geografisk op-

deling, der dog tydeligvis har den svag-
hed, at de enkelte bidrag kun i ringe
grad kommer i dialog med hinanden og
trækker på fælles indhøstede resultater.
Müller-Willes sammenfatning formår
således hverken at problematisere eller
sammenfatte det fremlagte. Dermed
fremstår kun nogle meget grove hoved-
linier i periodens overgang fra heden-
skab til kristendom, hvor en hovedkon-
klusion må være den forskelligartede
intensitet, hvormed øst- og vestkirken
gjorde sig gældende i missionsarbejdet i
regionen. Det var tydeligvis vestkirken,
der af forskellige (teologiske) grunde
kom til at præge de fleste af områderne,
hvorimod østskirkens indflydelses- og
påvirkningsområde var væsentligt min-
dre og endda svindende, efterhånden
som de vesterlandske missionærer, ho-
vedsageligt fra Tyskland, kom længere
østpå. Faktisk er en interessant pointe i
en af artiklerne den, at det kirkelige
skisma imellem øst og vest i 1054 først
reelt slog igennem i Baltikum i 13.
århundrede, hvor vesterlandske korsfar-
ere tørnede sammen med ortodokse
russere. Indtil da synes der ikke at have
været det store skel imellem latinske og
ortodokse kristne i regionen (man kan
så spørge sig, hvor mange kristne der
overhovedet fandtes i Baltikum f.eks.
omkring 1200?).

Begge bind indeholder et væld af un-
dersøgelser af især arkæologisk, ikke-
skriftligt materiale fra landene omkring
Østersøen (f.eks. udgravninger fra grav-
pladser, jordfund i almindelighed, ud-
smykninger på bygninger etc.). Der
præsenteres således en del fundmateria-
le, som i hvert fald for undertegnede var
nyt – i særdeleshed i de artikler, der er
skrevet af baltiske og russiske forskere.
På den anden side er der en række påfal-
dende mangler ved bindene, som des-
værre også springer i øjnene. Mange ar-
tikler kommer egentlig ikke (ud fra et
dansk synspunkt) med noget nyt og bru-

ger tilmed gammel/forældet litteratur,
der ikke hjælper forfatteren til ny erken-
delse. Megen nyttig international litte-
ratur synes udeladt – både hvad angår
missionen i den tidlige middelalder og
den senere korstogsbevægelse. F.eks. er
der for de baltiske landes vedkommen-
de reelt ingen af de mange bidragsyde-
re, der forsøger at beskrive den euro-
pæiske korstogsbevægelse som en (må-
ske?) væsentlig og betydningsfuld del
af denne overgang fra hedenskab til kri-
stendom i den østlige del af østersøre-
gionen. I stedet gentages eksempelvis
en unuanceret (og formodentlig falsk)
sondring mellem en tidlig fredelig mis-
sion i modsætning til en senere voldelig
tvangs- eller sværdmission. Også vur-
deringen af Bernhard af Clairvaux i
hans opfordring til korstog mod slaver-
ne kunne med fordel (re)vurderes på
baggrund af den nyere forskning, hvil-
ket ikke synes at være sket i nærværen-
de publikation. I stedet fastholdes det
bastante »dåb eller død«. Man kunne
også ønske sig, at forfatterne havde set
lidt mere på de institutioner, der på den
ene eller anden måde var eller blev en
del af dette trosskifte i regionen. For det
baltiske område f.eks. et omfattende
borgbyggeri, anlæggelsen af »tyske«
byer, introduktionen af østlige og vestli-
ge klostresamfund m.m. – alt sammen
inden for den angivne tidsramme.

På trods af disse mangler er de to
bind som antydte informative og præ-
senterer, særligt på det arkæologiske
område, et væld af detailstudier i områ-
der, der ellers ofte ligger uden for en
skandinavisk blikvinkel.

Carsten Selch Jensen

Mia Korpiola (ed.): *Nordic Perspectives
on Medieval Canon Law*. (Publicati-
ons of Matthias Calonius Society, II,
University of Helsinki, 1999). 166 s.

James Brundage kom til Finland, og det